

مقاله پژوهشی: نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (با نگرش به مبانی و اصول و شاخص‌ها)

رضا کرمنیا^۱، عباسعلی فرزندی^۲، محمد خرمی‌نیا^۳

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۴/۰۳

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۱۶

چکیده

نظم و انضباط در رفتارهای فردی و اجتماعی، از جمله رفتارهایی هستند که بر مبانی استوارند. نظم و انضباط، روح نظامی‌گری و شرط کارآمدی آن است. این پژوهش با عنایت به محورهای اسلام و آیین‌نامه انضباطی، شش مولفه برای نظم و انضباط را با نگرش به تعیین اصول و شاخص‌های هر مولفه در نظر گرفته است. در این پژوهش، مبانی نظم و انضباط دینی در سه نظام اسلام، لیبرالیسم و سوسیالیسم تبیین گردیده و سپس چهارچوب نظری تحقیق استخراج و اصول حاکم بر نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح را نیز تبیین و مستند کرده است. روش تحقیق از نوع کیفی و ترکیبی از روش نقلی تاریخی، نقلی و حیانی و روش عقلی می‌باشد. همچنین سوال اصلی عبارتست از: مبانی دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح چیست؟ مقصود از مبانی دینی نظم و انضباط در این پژوهش، گزاره‌های توصیفی از هستی‌شناسی، خداشناسی، دین‌شناسی، ارزش‌شناسی و انسان‌شناسی اسلامی است. لذا مسئله اصلی این پژوهش، فقدان نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح ج.ا.ا. با نگرش به مبانی و اصول می‌باشد. تمایز اساسی نظم و انضباط جاری در نیروهای مسلح ایران با دیگر کشورها، در حاکمیت اندیشه و ارزش‌های دینی است. پیوند دنیا با آخرت و تامین رشد و تعالی انسان و در نتیجه تکیه بر انضباط معنوی، از ویژگی‌های مهم این گونه انضباط است. از این رو، نظم و انضباط جاری در نیروهای مسلح از زمین باورها و اندیشه و رفتار اسلامی می‌روید و سپس شکل و ساختار سازمانی به خود می‌گیرد.

واژگان کلیدی: مبانی دینی، نیروهای مسلح، نظم، انضباط، سلسله مراتب.

^۱ استادیار مدیریت دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) karamnia1399@gmail.com

^۲ دکترای مدیریت علوم دفاعی راهبردی، استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده شهید محلاتی (ره)

^۳ کارشناسی ارشد مدیریت و پژوهشگر دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

برقراری نظم و انضباط با رویکرد اسلامی در نیروهای مسلح نظام جمهوری اسلامی ایران باید علاوه بر توجه به آنچه در آیین نامه انضباطی آمده است باید با نگرش به مبانی دینی، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط از نگاه اسلامی استخراج شود. در زمانی که تهدیدها به بروز جنگ مبدل می‌شود به منظور دفاع، وجود سرمایه اجتماعی و انسان‌هایی که نسبت به جامعه خود، نظام سیاسی و حکومت، احساس تعلق و دلبستگی می‌کنند، مهمترین سرمایه است، چه کسانی که به طور رسمی و متناسب با وظایف شغلی خود باید به تعهدات خود در قبال جامعه عمل کنند و چه کسانی که چنین امری، وظیفه شغلی و سازمانی آنان نیست. اما به دلیل احساس مسئولیت، تعهد و تعلق نسبت به جامعه و نظام حاضر به همراهی و حتی ایثار جان خود خواهند بود. (احمدی مقدم، ۱۴۰۰: ۳۳۵)

نظم و انضباط به معنای گسترده، روح نظامی‌گری و شرط کارآمدی و دستیابی به اهداف تشکیل این نیروهاست. نظم و انضباط در ارتش‌های دنیا در چهارچوب آیین‌نامه انضباطی نهادینه و قانونمند می‌شود. در رویکرد اسلامی، نظم و انضباط عمق و معنای گسترده‌تری دارد و با نگاه رایج در ارتش‌های دنیا متفاوت است، دنیا را به آخرت پیوند می‌دهد و در کنار بالا بردن توان و کارایی نیروها، آنها را به خدای متعال نزدیک و در جهان آخرت سعادتمند می‌سازد.

در نگاه اسلامی، اجرای آموزه‌های اسلامی و پیروی از رهبران الهی، رمز برقراری نظم و انضباط است. این پژوهش با باور به غنا و توانمندی آموزه‌های اسلامی، برای دستیابی به این مهم در آغاز، مبانی نظم و انضباط اجتماعی را در دو نظام لیبرالیسم و سوسیالیسم تبیین و اصول حاکم بر نظم و انضباط در نیروهای مسلح را با توجه به نظریه تحقیق و مبانی دینی آن استخراج و با متون دینی و سیره و سخنان امام و رهبری مستند کرده است.

پایداری نیروهای مسلح و دستیابی به اهداف آن بر پابندی و اجرای نظم و انضباط استوار است. برای نهادینه سازی نظم و انضباط در نیروهای مسلح، در تمام دنیا آیین‌نامه‌های انضباطی تدوین و اجرا می‌شود. امام خامنه‌ای^(مدظله) در دیدار با فرماندهان نیروهای مسلح در سال ۱۳۶۹، درباره تفاوت این آیین‌نامه با آیین‌نامه‌های دیگر فرمود:

«اگر همین آیین‌نامه‌ای که الان ما به شما می‌دهیم، پهلوی آیین‌نامه‌های دیگر بگذارید می‌بینید که در کلیات تفاوتی ندارد. یک روح ارزشی اسلامی در این آیین‌نامه سریان داده شده؛ ولی ساخت‌ها شبیه ساخت‌های معمول در دنیاست.»^۱

در نظام اسلامی، نظم و انضباط در نیروهای مسلح بر ارزش‌های مکتبی و انقلابی استوار است. برای تحقق این ارزش‌ها و کارایی بیشتر آیین‌نامه‌های انضباطی به تناسب ویژگی‌های نیروهای مسلح در نظام اسلامی ایران، بازنگری و اصلاح مجدد آیین‌نامه‌های انضباطی اهمیت می‌یابد.

لذا مساله این است که شناخت مبانی نظم و انضباط در متون دینی و تدابیر و فرامین امام خمینی^(ره) و مقام معظم رهبری^(مدظله) و استخراج محورها، اصول و شاخص‌ها نظم و انضباط در نیروهای مسلح، از مهمترین پیش‌نیازهای بازنگری در آیین‌نامه انضباطی و تحقق نظم شایسته در نیروهای مسلح است. بنابراین فراهم نبودن این پیش‌نیاز و استخراج نشدن آنها از متون دینی، یکی از مشکلات پیش‌روی تدوین و اصلاح آیین‌نامه‌های انضباطی جدید نیروهای مسلح است. از این نگاه، مسئله اصلی این پژوهش، استخراج و تدوین مبانی نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح ج.ا.ا، استخراج محورها، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط در نیروهای مسلح بر اساس قرآن کریم و سیره و سخنان رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) و امامان معصوم^(علیه السلام) و تدابیر، فرامین و سیره امام خمینی^(ره) و امام خامنه‌ای^(مدظله) درباره نظم و انضباط در نیروهای مسلح است.

این تحقیق از این جهت از اهمیت برخوردار است که نظم و انضباط از شاخص‌های مهم نیروهای مسلح در تمام دنیاست. تمایز نیروهای مسلح در نظام اسلامی با دیگر نیروهای مسلح، مکتبی و انقلابی بودن این نیروهاست. امام خمینی^(ره) در این مورد فرمودند:

«باید نظامی باشد، باید سلسله مراتبی باشد تا کار روی نظم باشد و این سلسله مراتب و اطاعت، باید روی ضوابط اسلامی باشد.»^۲

امام خامنه‌ای^(مدظله) فرمودند: «در محیط نظامی، انضباط، انضباط برخاسته از انگیزه‌های معنوی یقیناً تاثیر آن از انضباط‌های مقرراتی بسیار بیشتر خواهد بود.»^۳

۱- بیانات امام خامنه‌ای^(مدظله) در دیدار با فرماندهان نظامی و انتظامی، ۱۳۶۹/۱/۲۲

۲- جمعی از نویسندگان، انتظارات حضرت امام^(ره) از سپاه، قم، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۷۱.

۳- بیانات امام خامنه‌ای^(مدظله) دانشگاه افسری امام حسین^(ع)، ۱۳۹۰/۳/۱۰.

بنابراین شناخت مبانی نظم و انضباط و استخراج محورها، اصول و شاخص‌های آن از متون دینی، و اشراک آن در آیین نامه انضباطی برای تحقق نظم و انضباط مبتنی بر انضباط معنوی در نیروهای مسلح و نهادینه‌سازی این مبانی، محورها و اصول و شاخص‌ها برای تهیه و اجرای آیین نامه انضباطی و اجرای آن اهمیت بیشتری می‌یابد. از جهت ضرورت نیز چنانچه، تدوین مبانی نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح ج.ا.ا، استخراج محورها، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط در نیروهای مسلح بر اساس قرآن کریم و سیره و سخنان رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) و امامان معصوم (علیه السلام) و تدابیر، فرامین و سیره امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله) در باره نظم و انضباط در نیروهای مسلح تحقق نیابد باعث کم‌رنگ شدن مولفه‌های نظم و انضباط در آیین نامه‌های انضباطی و ساختار نیروهای مسلح و صدمات جبران ناپذیری در آینده بدنبال خواهد داشت.

هدف اصلی این تحقیق دستیابی به مبانی، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط در نیروهای مسلح با استناد به منابع دینی است. دیگر اهداف آن عبارتند از: تبیین مبانی دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح و همچنین تدوین محورها، اصول و شاخص‌های دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران.

سوالات تحقیق به شرح ذیل است: سوال اصلی: مبانی، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح کدامند؟ دیگر سوالات آن عبارتند از:

- مبانی نظری نظم و انضباط دینی از منظر قرآن مجید و روایات کدامند؟
- محورها، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط دینی از منظر قرآن مجید و روایات کدامند؟

مبانی نظری

الف- پیشینه‌شناسی

۱- مقاله «نقش فرماندهان در تقویت مبانی انضباطی» تالیف محمد هادی تهرانی^۱ این مقاله گزارشی از یک پژوهش کاربردی از نوع پژوهش‌های میدانی است و با روش همبستگی بر روی یکی از کلانتری‌های تهران در تابستان ۱۳۸۴ انجام گرفته است. نویسنده در این پژوهش، نقش فرماندهان را در تحقق انضباط در نیروی انتظامی بررسی کرده است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه و پرسشنامه است. نتایج این پژوهش بیانگر این بود که بیشترین تاثیر نقش‌های

^۱ محمد هادی تهرانی، «نقش فرماندهان در تقویت مبانی انضباطی کارکنان پلیس» فصلنامه دانش انتظامی،

تصمیم‌گیری فرماندهان بر تقویت مبانی انضباطی در مرحله اول، تشویقات انضباطی و توزیع بموقع استحقاقی کارکنان، سپس ارائه تجهیزات و امکانات ویژه است. نتایج این پژوهش، اگر چه می‌تواند به همه نیروهای مسلح تعمیم یابد، اما ناظر به نیروی انتظامی است و تفاوت‌های این نیرو را با سایر نیروهای مسلح نمی‌توان نادیده انگاشت.

۲- **پایان نامه** «مبانی و اصول نظم و انضباط در سازمان»، تالیف میثم لطیفی، عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، این پایان نامه از نوع پژوهش‌های بنیادی است. نویسنده در این پژوهش با روش توصیفی و تحلیلی، نظم و انضباط را از نگاه مکاتب گوناگون، از جمله از نگاه اسلامی و در حوزه‌های متفاوت بررسی کرده است. این پایان نامه پس از بررسی نظم و انضباط سازمانی در مباحث مدیریت منابع انسانی و جامعه‌شناسی و مقایسه آن با نگاه اسلامی، مبانی و اصول حاکم بر نظم و انضباط در سازمان را با رویکرد اسلامی بیان کرده است؛ ولی ناظر به سازمان‌های نظامی و الزامات این سازمان‌ها که در آیین نامه انضباطی تبلور یافته‌اند نمی‌باشد.

۳- **مقاله** «نقش معنویت در انضباط ظاهری و انضباط معنوی کارکنان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران»، تالیف سلیمان طاهری و علیرضا سعادت.

در این تحقیق که با روش توصیفی و همبستگی بر روی کارکنان نیروهای مسلح در سال ۱۳۹۸ انجام گرفته است. نویسنده، نقش معنویت در انضباط ظاهری و انضباط معنوی کارکنان نیروهای مسلح را بررسی کرده است. نتایج این پژوهش بیانگر این بود که نقش معنویت می‌تواند در انضباط ظاهری و انضباط معنوی کارکنان نیروهای مسلح بسیار تاثیر گذار باشد. نتایج حاصل از این پژوهش عبارتند از:

- ۱- نظم و انضباط دینی متکی به مبانی معرفت‌شناسی و خداشناسی و جهان‌شناختی است.
- ۲- مبانی نظم و انضباط و محورها، و اصول و شاخص‌های بدست آمده از آن، پشتوانه تدوین و اجرای آیین نامه انضباطی در نیروهای مسلح می‌باشد.
- ۳- انضباط برخاسته از انگیزه‌های معنوی یقیناً تاثیر آن از انضباط‌های مقرراتی بسیار بیشتر خواهد بود.
- ۴- نظم و انضباط برخاسته از نظام ولایی زندگی دنیا را به سعادت جاودان پیوند می‌زند.
- ۵- نظم و انضباط در جامعه دینی، حرکتی هماهنگ با نظام آفرینش و در راستای تقرب به خدای تعالی است.

یک از عوامل تاثیرگذار بر انضباط معنوی و ظاهری در سازمانها و بویژه سازمانهای نظامی که قابل بررسی علمی به عنوان یک مسئله مهم می‌باشد، معنویت است. منظور از معنویت در سازمانهای

نظامی ارزش های والای اسلامی و انسانی است که با موفقیت ماموریت های نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ارتباط نزدیک دارد. (طاهری و دیگران، ۱۳۹۸: ۸۴)

ب- مفهوم شناسی

مبانی دینی^۱: مبانی در لغت، به معنای بنا، مبنا و بنیاد است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۲، ص ۱۷۷۴) مبانی هر مکتبی، زیرساخت اعتقادی، فلسفی و نوع شناخت آن مکتب از مبدا هستی، جهان و انسان است، اهداف، خط مشی و شیوه های عملی در هر زمینه باید براساس آن مبانی بنیان نهاده شود؛ در واقع امتیاز هر مکتبی، به مبانی آن بستگی دارد. (رهبر و رحیمیان، ۱۳۸۵: ۳۵)

اصول^۲: اصول گزاره های تجویزی اند که از مبانی بدست می آیند و راهنمای انتخاب روش ها^۳ و رفتارند.^۴ (مصباح یزدی، ۱۳۹۱: ۲۹۷) بنابراین تعریف، مقصود ما از اصول در این پژوهش، گزاره های تجویزی اند که از مبانی اسلامی نظم و انضباط در نیروهای مسلح بدست می آیند و چهارچوب رفتار انضباطی و ساختار آیین نامه انضباطی آنها را شکل می دهند.

نظم^۵: واژه نظم در لغت، هم ردیف کردن چیزی با چیز دیگر یا ضمیمه کردن پاره ای از آن به پاره ای دیگر بکار می رود. ترتیب دادن هر چیزی، از جمله وزن و ترتیب دادن به سخن «نظم» خوانده می شود. در تعریفی دیگر؛

انضباط^۶: انضباط، به معنای سامان گرفتن، نظم داشتن و مرتب بودن است. (معین، ۱۳۹۰، ج ۱، ص ۳۸۲)

انضباط به معنی سعی تمام در حفظ چیزی، سامان گرفتن، پیوستگی، عدم هرج و مرج و پیروی کامل از دستورات نظامی و آراستگی ظاهر، و معادل انگلیسی آن دیسیپلین به معنی مرید و مقلد است. (طاهری و دیگران، ۱۳۹۸: ۹۴)

Religious Foundations¹

Principles²

^۳ - محمد تقی مصباح یزدی، فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، مدرسه، ۱۳۹۱، ص ۲۷۹.

^۴ - ولی الله تقی پور، اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن در تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات مدیریت

اسلامی، ۱۳۸۳.

Discipline⁵

Discipline⁶

محور (مؤلفه)^۱: مقصود از محور در این پژوهش، مولفه‌هایی است که نقش اساسی را در تحقق نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح بر عهده دارند. (حسینی سیاهکلرودی، ۱۳۹۹: ۱۴)

شاخص^۲: شاخص در لغت فارسی، به معانی بلند، برآمده، نمودار، نماینده، برجسته، ممتاز، نمونه، الگو، مأخذ و پایه آمده است. (عمید، ۱۳۸۹، ج ۲: ص ۱۲۷۳) مقصود از شاخص در این پژوهش، ویژگی‌هایی قابل اندازه‌گیری است که در تشخیص اصول به کار می‌روند و نشان‌دهنده اصل وجود اصول و کیفیت آن هستند.

محورها، اصول و شاخص‌های نظم و انضباط

۱- رعایت قوانین و مقررات

نظم و انضباط، با اجرای قوانین و مقررات مناسب شکل می‌گیرد. می‌توان گفت: بین نظم و انضباط و قوانین و مقررات، تعاملی برقرار است؛ از یک سو، نظم و انضباط به اجرای قوانین و مقررات کمک می‌کند؛ و از سوی دیگر، با اجرای قوانین و مقررات، نظم و انضباط سامان می‌یابد. (حسینی سیاهکلرودی، ۱۳۹۹: ۱۱۳)

الف- اصل خودشناسی

خودشناسی در اسلام به معنی این است که انسان بالاترین توانایی‌ها را برای کمال و نزدیکی به خداوند دارد. روح الهی به او تنفس شده است و او نماینده خداوند در زمین است. هیچ چیز نمی‌تواند روح انسان را آرام کند. بلکه با یاد خدا این کار میسر می‌شود. (<https://zehn.ir>)

از نظر حضرت علی^(ع) در نهج البلاغه معرفه النفس و تزکیه، تذهیب و محاسبه نفس و رعایت تقوا، عمل به دستورات و معارف دینی از اصول اساسی خودشناسی و خودسازی است و راه‌هایی همچون رعایت اخلاق، تعقل و اندیشه، عبادت، توبه، یاد مرگ، پرهیز از دنیا پرستی، امیال و آرزوها و اجتناب از فخر فروشی و تکبر و خودبینی را متذکر شده‌اند. (Civillica.com/1401)

ب- اصل بصیرت

بصیرت در لغت به معنی عقیده قلبی، شناخت، یقین، زیرکی و عبرت است و در اصطلاح عبارت است از قوه‌ای در قلب شخص که به نور قدسی منور بوده و بوسیله آن حقایق اشیاء و امور ادراک

می شود. در واقع بصیرت نوعی درک عمیق از مبصرات است که همگان صاحب آن نمی گردند، مگر آنان که از نشانه ها عبرت گرفته و اهل تذکر، ایمان و یقین باشند. (فرهنگ قرآن، ص ۱۶۳)

پیامبر اکرم (صلی الله و علیه وآله) می فرماید:

« کور آن نیست که چشمش نابینا باشد، بلکه کور واقعی آن کسی است که دیده بصیرتش کور باشد. » (میزان الحکمه ج ۲)

پ- اصل انسجام

برای ایجاد نظم و انضباط باید قوانین و مقررات گوناگون، انسجام و هماهنگی وجود داشته باشد. (همان، ۱۱۴)

امیرمومنان (علیه السلام) فرمان خدا را برای اهل آسمان و زمین یکسان و هماهنگ می داند و در قرآن کریم آمده است.

«أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا»
 «آیا در قرآن از روی فکر و تأمل نمی نگرند؟ و اگر از جانب غیر خدا بود...»^۱

ت- اصل شفافیت و جامعیت

قوانین باید جامعیت داشته باشند: از یک سو، به هر دو ساحت مادی و معنوی وجود انسان توجه داشته باشند و از سوی دیگر، منافع گوناگون افراد سازمان را در نظر گیرند. (همان، ص ۱۱۶)

قرآن کریم در این مورد می فرماید:

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ...»^۲
 «هیچ پیغمبری را روا نباشد که اسیران جنگی بگیرد مگر تا زمانی که خونی در زمین بسیار بریزد...»

ث- اصل ضمانت اجرا

قوانین و مقررات مصوب در سازمان نیروهای مسلح باید از ضمانت اجرایی لازم برخوردار باشند. (همان، ۱۱۸-۱۱۷)

ج- اصل قابلیت بازنگری

بر اساس مبنای چهارم از مبانی انسان شناختی، انسان ها دارای عقلانیت نظری و عقلانیت عملی اند.

چ- اصل انطباق

۱ - سوره نساء آیه ۸۲

۲- سوره انفال آیه ۶۰

بر اساس مبنای دوم از مبانی خدا شناختی، حاکمیت مطلق هستی از آن خداست. قرآن در این مورد می فرماید :

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ...»^۱
 «آیا ننگری به حال آنانکه به گمان خود ایمان به قرآن تو و کتبی که پیش از تو فرستاده شده آورده‌اند...»

ح- اصل دانش افزایی

آشنا کردن نیروها با قوانین و مقررات و تبیین جایگاه رعایت قوانین در رفتار دینی و نقش آن در پیشبرد اهداف سازمانی و تبعات تخلف از آنها، تاثیری آشکار بر رعایت قوانین و ایجاد نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح دارد.

امام خمینی^(ره) درباره ضرورت وجود نظم، اطاعت از فرماندهی و هماهنگی بین نیروهای مسلح و فرماندهان فرمودند:

« سعی کنید همه تان، همه قوای انتظامیه سعی کنند که هماهنگ بشوند. من برای بار چندم است که به قوای مسلح سفارش...»^۲

خ- اصل نظارت و کنترل

بنا بر مبنای سوم از مبانی خداشناسی، خدای تعالی در همه هستی حضور دارد و به همه چیز آگاه است.

د- اصل قاطعیت

بر اساس مبنای دوم از مبانی جهان شناسی، همه موجودات از سنن و قوانین الهی پیروی می کنند:

«فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَكَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا»^۳

« و هرگز برای سنت خدا تبدیلی نمی یابی و ... »

ذ- اصل مساوات

بر اساس مبنای دوم از مبانی جهان شناختی، همه موجودات نسبت به سنن و قوانین الهی یکسانند.

«لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا

«کار به آمال و آرزوی شما و آرزوی اهل کتاب درست نشود؛ هر آن که کار بد کند کیفر...».

۱- سوره نساء آیه ۶۰

۲- سید روح الله موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۴۰۸.

۳- سوره فاطر، آیه ۴۳

۴- سوره نساء آیه ۱۲۳

ر- اصل تکلیف گرایی

بر اساس مبانی خداشناختی و انسان شناختی، حاکمیت تشریحی از آن خداست و کمال و سعادت انسان در اطاعت از خدا و تقرب به اوست.

ز- اصل خدا ترسی

بنابر مبنای سوم و چهارم از مبانی خداشناختی، خدای تعالی در همه هستی حضور دارد و از درون و بیرون اشیاء آگاه است. قرآن کریم در باره جریان حسابرسی الهی می فرماید. (همان، ۱۲۳-۱۲۱)

«وَأَنْ تَبْذُؤْ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوا يُحَاسِبِكُمْ...»

« آنچه در که در دل دارید، خواه آشکارش بسازید یا پوشیده اش دارید، خدا شما را...»^۱

اطاعت از فرماندهی و دستورهای مافوق

الف - اصل اول: هماهنگی

برای اطاعت از فرماندهی و در نتیجه ایجاد نظم و انضباط، باید بین مراکز فرماندهی و دستورهای گوناگون فرماندهان، وحدت و هماهنگی باشد. (حسینی سیاهکلرودی، ۱۳۹۹: ۱۴۶-۱۴۵)

ب - اصل دوم: سلسله مراتب

فرماندهان و نیروها باید در مراجعات سازمانی سلسله مراتب سازمانی را رعایت کنند. در نظام تشریح نیز خدای متعال پیروی از دستورهای خود را مشروط به پیروی از رسول خدا (صل الله علیه وآله) می شمارد:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ...»^۲

«ای اهل ایمان، فرمان خدا و رسول و فرمانداران که از خود شما هستند را اطاعت کنید...»

پ - اصل سوم: سازماندهی

بر اساس مبنای اول خداشناسی و مبانی جهان شناختی، خدای تعالی هستی را با نظامی واحد و نظم و هماهنگی سامان داده است.

ت - اصل چهارم: پیروی از فرامین فرماندهی کل قوا

همه نیروهای مسلح باید از دستورهای فرماندهی معظم کل قوا پیروی کنند. ولی فقیه و فرماندهی کل قوا، بالاترین مقام در نظام ولایی است.

ث - اصل پنجم: الگو سازی

۱- سوره بقره آیه ۲۸۴

۲- سوره نساء آیه ۵۹

بنابرمبانی انسان شناختی و امام شناختی، انسانها از رفتار عملی، بیش از گفتار تاثیر می پذیرند. قرآن کریم می فرماید:

«لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»^۱

«البته شما را به رسول خدا اقتدایی نیکوست، برای آن کس که به خدا و روز قیامت امیدوار باشد...»

ج - اصل ششم: حاکمیت بر دلها

فرماندهان باید با رفتار شایسته خود، نیروهای زیردست را مجذوب و فرمانبر خود کنند. خدای تعالی خطاب به رسول خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود:

«فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...»

«به مرحمت خدا بود که با خلق مهربان گشتی و اگر تندخو و سخت دل بودی مردم از گرد تو متفرق می شدند...»

ج - اصل هفتم: شایسته سالاری

بنابر مبانی جهان شناسی، خدای متعال هر موجودی را در جایگاه شایسته خود قراردادده است. از نگاه دینی، مسئولیتها امانت اند:

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ...»^۲

«همانا خدا به شما امر می کند که امانتها را به صاحبانش باز دهید و چون حاکم بین مردم شوید به عدالت داوری کنید...»

ج - اصل هشتم: فرمان پذیری

همه نیروها باید از دستورهای فرماندهان پیروی کنند و روحیه فرمان پذیری داشته باشند. (همان، ۱۴۹)

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»^۳

«ای اهل ایمان، فرمان خدا و رسول و فرمانداران که از خود شما هستند اطاعت کنید»

۱ - سوره احزاب آیه ۲۱

۲ - بقره، آیه ۲۴۷

۳ - نساء، آیه ۵۸

۴ - سوره نساء آیه ۵۹

حفظ آراستگی ظاهری

حفظ آراستگی ظاهری، یکی از رفتارهایی است که از شئون نیروهای مسلح و از نشانه‌های انضباط درونی به شمار می‌رود.

اصل اول: حفظ ظاهر

نیروهای مسلح باید در اصلاح رفتار ظاهری و حفظ آراستگی‌ها تلاش کنند. رفتار ظاهری و آراستگی بدن و لباس، نمودار روشن حاکمیت نظم و انضباط بر وجود انسان است. (حسینی سیاهکلرودی، ۱۳۹۹: ۱۵۷-۱۵۴)

اصل دوم: نظافت و پاکیزگی

نیروهای مسلح باید همواره در نظافت شخصی بکوشند. نظافت بدن و لباس، افزون بر حفظ سلامت جسم و روان و ایجاد نشاط روحی و جسمی در بین افراد و در برخورد با دیگران، نمودار روشن وجود نظم و انضباط نظامی است. (همان، ۱۵۹)

اصل سوم: زینت

نیروهای مسلح باید افزون بر نظافت بدن و لباس، دارای آراستگی ظاهری باشند. صورت و مو را به موقع اصلاح و آراسته کنند. در محل خدمت از لباس مصوب استفاده کنند. (همان، ۱۵۷)

رعایت احترامات ظاهری

رعایت احترامات ظاهری، یکی از مظاهر نظم و انضباط در تمام ارتش‌های منظم دنیاست. این احترامات، روابط بین نیروها را در سلسله مراتب فرماندهی تحکیم می‌بخشند.

اصل اول: تکریم و احترام

نیروهای مسلح باید در کنار رعایت احترامات ظاهری نسبت به فرماندهان و مسئولان، کرامت انسانی همدیگر را ارج نهند و با یکدیگر با ادب و احترام برخورد کنند. (همان، ۱۵۹)

اصل دوم: برادری

براساس مبانی انسان‌شناختی، نجات انسانها، در ایمان به خدای تعالی و دیگر باورهای دینی و عمل صالح است.

اصل سوم: صداقت

نیروهای مسلح باید احترامات ظاهری و دیگر وظایف سازمانی را از روی صداقت و در راستای انجام تکلیف الهی و مهرورزی به مومنان به جای آوردند و از دورویی و چاپلوسی در اینکار به دور باشند.

اصل چهارم: منزلت

رعایت جایگاه افراد در برخورد با یکدیگر در شرایط عادی، نظم و انضباط را در فضای نظامی نمودار و زمینه را برای اطاعت از مافوق در شرایط بحرانی فراهم سازد. (همان، ۱۶۰)

تشویقات و تنبیهات انضباطی

تشویق و تنبیه، یکی از راه‌های تربیت انسان و حرکت دادن او به سوی درستی و بازداشتن او از بدی‌هاست. تنبیه و تشویق، یکی از مظاهر ربوبیت الهی در بین انسان‌هاست.

اصل اول: تناسب

براساس مبانی جهان شناختی و فرجام شناختی، حساب الهی در همه هستی جریان دارد و جهان آخرت، نظام پاداش و کیفر است. خدای تعالی نظام پاداش در جهان آخرت را متناسب با رفتار آدمی بنا نهاده است :

«تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»^۱
 «ما این دار آخرت را برای آنان که در زمین اراده علو و فساد و سرکشی ندارند...»

اصل دوم: ارزشیابی

تنبیهات و تشویقات، همواره باید پس از نظارت و ارزشیابی دقیق از رفتار نیروها صورت گیرد.

اصل سوم: پیشگیری

تشویقات و تنبیهات باید با رویکرد پیشگیری از رفتار غیر انضباطی تنظیم و انجام شوند.

اصل چهارم: زمینه شناسی

بنابر مبانی فرجام شناختی، جهان آخرت، نظام پاداش و کیفر است. در آموزه های دینی، پاداش و کیفر تک تک رفتار انسانها به شکل های گوناگون بیان شده است. امیرمومنان علی (علیه السلام) فلسفه پاداش و کیفر الهی را مصلحت مردم و برای نجات آنان می داند:

«إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَضَعَ الثَّوَابَ عَلَى طَاعَتِهِ، وَالْعِقَابَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ، ذِبَادَةٌ لِعِبَادِهِ عَنِ نِقْمَتِهِ، وَحَيَاثَةٌ لَهُمْ إِلَى جَنَّتِهِ»^۲
 «خدای تعالی ثواب را در اطاعت خود نهاده است و عقاب را در معصیتش...»

اصل پنجم: تذکر و اتمام حجت

بنابر مبانی امام شناختی، انبیاء و اولیای الهی مظهر هدایت الهی اند. (همان، ۱۶۲)

۱ - سوره قصص آیه ۸۳

۲ - نهج البلاغه، نامه ۵۳، حکمت ۳۶۸، ص ۵۳۹

مبانی نظم و انضباط در سوسیالیسم

واژه سوسیالیسم^۱ به معنای جامعه سالاری و جامعه باوری، از واژه فرانسوی سوسیال به معنای اجتماعی گرفته شده است.

برتراند راسل، سوسیالیست انگلیسی، این واژه را چنین تعریف کرده است:

«سوسیالیست به معنای مالکیت مشترک زمین و سرمایه تحت یک شکل دمکراتیک حکومت است و مستلزم آن است که تولید به منظور استفاده، و نه به منظور سود جویی، هدایت شود.»

مبانی و مولفه‌های سوسیالیسم

۱- اومانیزم ۲- اصالت جامعه ۳- جهان گرایی ۴- عقل گرایی (فیلیپ پی وینر، ۱۳۸۵: ۴۵۵)

مبانی نظم و انضباط در لیبرالیسم

واژه لیبرالیسم به معنای آزادی خواهی است. در زبان انگلیسی، واژه liberty به معنای آزادی است. لیبرالیسم یکی از شایع ترین و کهن ترین مکتب های فلسفی، سیاسی و اخلاقی دوران مدرن است. (بیات، ۱۳۸۱: ۴۵۱)

در یک نگاه کلی می توان گفت: لیبرالیسم، مجموعه روش ها، نگرش ها، سیاست ها و ایدئولوژی هایی است که عمده ترین هدفشان فراهم آوردن آزادی هر چه بیشتر برای فرد است. هسته مرکزی و مفهوم بنیادین لیبرالیسم، آزادی است. تعبیر لرد آکتون، « آزادی، وسیله رسیدن به یک هدف سیاسی متعالی تر نیست؛ بلکه فی نفسه عالی ترین هدف سیاسی است. » (ایان مک لین، ۱۳۸۱: ۶)

برخی از مهمترین مبانی لیبرالیسم عبارتند از:

اومانیزم؛ فرد گرایی؛ عقل گرایی؛ سکولاریسم؛ (بیات، ۱۳۸۱: ۳۲۸)

نقش مفهوم و مبانی لیبرالیسم در تحقق نظم و انضباط

مفهوم بنیادین لیبرالیسم یعنی آزادی و مبانی اساسی آن یعنی اومانیزم، فردگرایی، عقل گرایی، علم گرایی، تجربه گرایی و سکولاریسم، نظم و انضباط و چگونگی آن در سطح حکومت ها، سازمان ها و رفتارهای اجتماعی مردم در جوامع غربی را شکل می دهند. (حسینی سیاهکلرودی، ۱۳۹۹: ۴۵)

الف- آزادی و نظم و انضباط

لیبرالیسم با شعار فراهم ساختن بیشترین آزادی برای ارضای خواسته ها و امیال افراد انسانی پا به میدان گذاشت و با نفی هر گونه حاکمیت دینی و سیاسی که آزادی های فردی را محدود می سازد

دین را از ساحت اجتماعی منزوی کرد و آن را به روابط شخصی انسانها با خدا محدود ساخت و از سویی دیگر، حکومت ها را بزرگترین مانع در برابر آزادی‌های مردم به شمار آورد.

ب- فردگرایی و نظم و انضباط

فردگرایی لیبرالیستی که فرد انسانی و وجدان او را سرچشمه همه ارزش‌ها و الزامات می‌شمارد، افراد را به پذیرش اجتماع و احترام به حقوق و قوانین اجتماعی سوق می‌دهد؛ بی‌آنکه بین آزادی‌های فردی و دولت و الزامات اجتماعی تعارضی بوجود آید.

پ- عقل‌گرایی و نظم و انضباط

در اندیشه لیبرالیسم، عقل ابزاری راهی برای هدف‌گذاری و انتخاب هدف‌های برتر ندارد. پذیرش نظم و انضباط در سطوح گوناگون، آزادی‌های فردی را محدود می‌سازد و با مفهوم بنیادی لیبرالیسم ناسازگار است. (همان، ۴۶)

ت- سکولاریسم و نظم و انضباط

لیبرال‌های دین‌ورز (پروتستان‌گرا) معتقد به حفظ دین و محدود کردن آن به زیست شخصی و سلیقه فردی اند؛ اما لیبرال‌هایی همچون هولباخ، آشکارا به نفی دین از اساس کمر بسته‌اند. آیزابا برلین، از متفکران معاصر لیبرالیسم، می‌گویند:

«آنچه عصر ما طلب می‌کند، ایمان قوی‌تر نیست، بلکه عکس آن است؛ شور مسیحایی کمتر، شک‌گرایی روشن‌گرانه بیشتر» (بیات، ۱۳۸۱: ۴۶۶)

ث- نقش آموزش در پذیرش انضباط:

لیبرالیست‌ها با آگاهی به نبود این پشتوانه دینی و معنوی برای فرهنگ‌سازی و پذیرش انضباط اجتماعی از سوی مردم، بر نقش آموزش و گسترش اخلاق سازمانی در سطوح گوناگون، تاکید می‌ورزند. (ژرژ بوردو، ۱۳۸۳: ۱۲۰)

چارچوب نظری

براساس مدل زیر محورها و اصول نظم و انضباط در نیروهای مسلح ج.ا.ا. به شرح زیر تبیین می‌گردد:

روش شناسی تحقیق

روش این تحقیق، ترکیبی از روش نقلی تاریخی، نقلی وحیانی و روش عقلی است. با عنایت به اینکه هدف این تحقیق، تبیین مبانی نظم و انضباط در نیروهای مسلح می باشد و همچنین از منابع دینی و تبیین محورها، اصول و شاخصه های نظم و انضباط در نیروهای مسلح با استناد به سیره و سخنان پیشوایان معصوم (صل الله علیه وآله) و امام (ره) و امام خامنه ای (مدظله) استفاده شده است.

ابزار و روش گردآوری اطلاعات

الف- روش گردآوری اطلاعات، مطالعه بصورت فیش برداری از منابع کتابخانه ای و رایانه ای استفاده شده است.

ب- ابزار گردآوری اطلاعات بصورت مطالعه میدانی، فیش برداری کتابخانه ای و رایانه ای بصورت دسته بندی و مرتب سازی و بازنگری فیش ها می باشد.

قلمرو تحقیق

این پژوهش دارای قلمرو زمانی و مکانی خاصی نیست، قلمرو موضوعی تحقیق، مبانی دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح با استفاده از قرآن، روایات و سیره و سخنان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیه السلام) و سخنان امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله) است.

تجزیه و تحلیل داده ها و یافته های تحقیق

در این پژوهش با از استفاده از تجزیه و تحلیل کیفی اقدام به پردازش اطلاعات از روش های تفسیر، تقسیم، مقایسه و استنتاج شده است. ابتدا با استخراج مبانی شش گانه دینی و پنج مولفه اصلی نظم و انضباط و تفسیر آنها در اندیشه اسلامی و مقایسه با اندیشه لیبرالیسم و سوسیالیسم چارچوب نظری تحقیق تدوین گردید، سپس با استفاده از این چارچوب جداول تفکیکی مولفه ها، اصول و شاخص های نظم و انضباط در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران استخراج و با استناد به آیات قران کریم و سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه و سخنان امام (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله) مولفه ها، اصول و شاخص های نظم و انضباط دینی نیروهای مسلح تبیین و تدوین گردید. بنابر این با نگرش به ادبیات تحقیق مبانی دینی نظم و انضباط در اسلام عبارتند از:

۱- معرفت شناسی ۲- خداشناختی ۳- جهان شناختی ۴- فرجام شناختی ۵- امام شناختی ۶- انسان شناختی
اطاعت از دستوره های الهی و حرکت در راستای آموزه های اسلامی، مبنای هر گونه نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح و ضامن رشد و تعالی نیروها و بالا بردن کارآمدی و توان دفاعی آنان است.

جدول ۱: مبانی و آموزه های دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح ج.ا.ا.

بخش	مبانی دینی	آموزه های دینی (گزاره ها)	کد ها
A1	معرفت شناختی	۱- انسان توانایی شناخت هستی را دارد. ۲- انسان دارای ابزار گوناگون شناختی است. ۳- وحی و الهام، یکی از منابع مهم شناخت است. ۴- تقوا شرط شناخت و پیروی از امیال نفسانی یکی از موانع شناخت	S1-S4
A2	خدا شناختی	۱- خداوند تعالی یگانه آفریننده و مدبر همه موجودات است. ۲- مالکیت و حاکمیت مطلق هستی، از آن خداوند است. ۳- خداوند در همه هستی حضور دارد و به همه اشیاء آگاه است. ۴- حساب الهی در همه هستی جریان دارد.	S5-S8
A3	جهان شناختی	۱- آفرینش، نظامی واحد، منظم و هماهنگ دارد.	

S9-S11	۲- همه موجودات، از سنن و قوانین الهی پیروی می کنند. ۳- آفرینش، نظامی برنامه ریزی شده و هدفدار است.		
S12-S14	۱- سعادت و زندگی حقیقی در جهان آخرت است ۲- حیات دنیا فرصتی برای ساختن حیات اخروی است. ۳- جهان آخرت، نظام پاداش و کیفر است.	فرجام شناختی	A4
S15-S16	۱- امامت، تجلی هدایت الهی است. ۲- پیروی از ولایت، از الزامات رفتاری ولایت مداری است.	امام شناختی	A5
S17-S21	۱- انسان، فقر محض، و دارای ماهیت از اویی و به سوی اویی است. ۲- انسان دارای دو ساحت مادی و معنوی است. ۳- انسان دارای کرامت ذاتی و اکتسابی است. ۴- انسان دارای عقلانیت نظری و عملی است. ۵- سعادت اخروی و کمال انسان در اطاعت از خدا و تقرب به اوست.	انسان شناختی	A6

جدول ۲: مولفه « رعایت قوانین و مقررات » در نظم و انضباط دینی نیروهای مسلح ج. ا. ا.

بخش	بولفه‌ها (محورها)	اصول	شاخص‌ها	کدها
M1	رعایت قوانین و مقررات	۱- اصل انسجام	۱- سازگار بودن قوانین با همدیگر ۲- تنظیم کردن قوانین در راستای اهداف ۳- مطالعه دقیق قوانین پیشین هنگام تصویب قوانین ۴- مشخص کردن جایگاه هر قانون در بین قوانین ۵- مکمل بودن قوانین نسبت به یکدیگر	F1-F5
		۲- اصل شفافیت و جامعیت	۱- گویا و بدون ابهام بودن قوانین ۲- روشن بودن وظایف مخاطبان ۳- در نظر داشتن آداب دینی ۴- تعیین حقوق افراد و سازمان ۵- توجه به پیامدهای اجرای قوانین	F6-F10
		۳- اصل ضمانت اجراء	۱- تعریف ضمانت های اجرایی در متن قانون ۲- توجه به ضمانت های معنوی ۳- در نظر گرفتن سیستم نظارتی در قانون ۴- پیش بینی نظارت عمومی ۵- تعمیم ضمانت ها در سطوح گوناگون	F11-F15
		۴- اصل قابلیت بازنگری	۱- ارزیابی پیوسته در کارایی قوانین و مقررات ۲- آسیب شناسی قوانین و مقررات جاری ۳- فراهم بودن راهکارهای لازم اصلاح قوانین ۴- استفاده از تجربیات پیشین سازمان ۵- استفاده از تجربیات دیگران	F16-F20
		۵- اصل انطباق	۱- همخوانی قوانین با مبانی و احکام دینی ۲- وجود سازوکار لازم برای دستیابی به احکام	F21-F24

	۳- همگرایی قوانین با اهداف نظام و رهبری ۴- همسویی قانونی نیروهای مسلح با قوانین		
F25-F29	۱- تداوم آموزشهای تخصصی و عمومی ۲- تعمیم آموزش های نیروها ۳- تبیین نقش قوانین ۴- تبیین قوانین و مقررات ۵- استفاده از ابزارها و فرصت ها	۶- اصل دانش افزایی	
F30-F34	۱- وجود سیستم قوی بازرسی ۲- وجود قوانین و راهکارهای لازم برای نظارت ۳- آگاهی مدیران از فعالیتهای یگانهای تابعه ۴- کاهش تخلف از قوانین و مقررات ۵ احساس وجود نظارت از سوی نیروها.	۷- اصل نظارت و کنترل	
F35-F39	۱- تردید نکردن در اجرای قوانین ۲- کنار زدن موانع اجرای قوانین ۳- سرعت و دقت در اجرای قوانین ۴- رعایت اخلاق اسلامی در برخورد قانونی ۵- شناخت درست قوانین و اعمال به موقع	۸- اصل قاطعیت	
F40-F44	۱- وجود زمینه های اعمال قانون ۲- در نظر گرفتن روابط و شئون و جایگاه افراد ۳- سرعت در اعمال قوانین نسبت به افراد ۴- پیشگامی فرماندهان و مسئولان در قوانین ۵- پاسخگو بودن مسئولان هر رده.	۹- اصل مساوات	
F45-F49	۱- حاکمیت عمل به قانون ۲- انجام درست وظایف و تکالیف ۳- راه نیافتن خستگی، سستی در رفتار ۴- بی توجهی به نتایج رفتار قانونی ۵- اجرای قوانین نسبت به همه نیروها.	۱۰- اصل تکلیف گرایی	
F50-F56	۱- شرم و حیا از نافرمانی خدای تعالی ۲- رعایت قوانین در تنهایی و آشکارا ۳- انجام درست و بموقع وظایف سازمانی ۴- رعایت حقوق افراد و سازمان ۵- احتیاط در نگهداری از بیت المال ۶- حساسی از رفتار خود ۷- دوری از گناه با انجام واجبات و ترک محرمات؛	۱۱- اصل خداترسی	
F57-F62	۱- رعایت اخلاق ۲- رعایت تقوا	۱۲- اصل خود شناسی	

	۳- عمل به دستورات و معارف اسلامی ۴- تزکیه و تذهیب نفس ۵- تعقل و اندیشه ۶- اجتناب از تکبر و فخر فروشی			
F63-F67	۱- عقیده قلبی و یقین ۲- شناخت واقعی و تشخیص حق از باطل ۳- شناخت و درک حقایق اشیاء امور ۴- درک عمیق از مبصرات ۵- زیرک بودن و عبرت گرفتن	۱۲- اصل بصیرت		

جدول ۳: مولفه « اطاعت از فرماندهی و دستوره‌های مافوق » در نظم و انضباط دینی نیروهای مسلح ج.ا.ا.

بخش	مولفه ها	اصول	شاخص ها	کدها
M2	اطاعت از فرماندهی و دستوره‌های مافوق	۱- اصل هماهنگی	۱- روشن بودن جایگاه افراد در مراتب سازمانی ۲- صدور دستورها با توجه به سلسله مراتب ۳- هماهنگی بین دستورات فرماندهان ۴- همخوانی دستورات فرمانده با دستور قبلی ۵- روشن بودن وظیفه نیروها	F1-F5
		۲- اصل سلسله مراتب	۱- اطاعت کردن از مافوق ۲- روشن بودن جایگاه هر یک از نیروها ۳- تعیین مراتب فرماندهی ۴- مراجعه نیروها به مسئولان ۵- درخواست اطاعت از نیروها	F6-F10
		۳- اصل سازماندهی	۱- معین بودن وظایف هر یک از سازمان ها ۲- وجود ارتباط بین سازمانها و فرماندهی ۳- وجود ارتباط نزدیک فرمانده با افراد ۴- تسلط فرماندهان بر نیروها ۵- وجود تحرک و تمرکز لازم سازمانی ۶- انجام به موقع و درست وظایف سازمانی	F11-F16
		۴- اصل پیروی از فرامین فرماندهی کل قوا	۱- رعایت مقررات و انجام درست وظایف ۲- اطاعت از سلسله مراتب فرماندهی ۳- اطاعت از جانشین فرماندهی کل قوا ۴- رعایت اشکال گوناگون نظم و انضباط ۵- تشخیص انتظارات مقام معظم رهبری از هر یک از نیروهای مسلح ۶- سرعت گرفتن در اطاعت از دستور رهبری	F17-F22
		۵- اصل الگو سازی	۱- اطاعت فرماندهان از دستوره‌های مافوق ۲- پیش دستی فرماندهان و مسئولان در رعایت قوانین و مقررات؛ ۳- شایسته سالاری و نصب افراد شایسته	F23-F28

	<p>۴- عنایت فرماندهان به رعایت حقوق افراد و سازمان؛</p> <p>۵- پیش دستی فرماندهان در احترامات ظاهری</p> <p>۶- وقت شناسی و حضور به موقع فرماندهان</p>			
F29-F33	<p>۱- ارتباط نزدیک فرماندهان با نیروها</p> <p>۲- مهرورزی و توجه به نیازهای آنان</p> <p>۳- هماهنگی بین گفتار و رفتار فرماندهان</p> <p>۴- گذشت و ایثار در راه اطاعت از فرماندهی</p> <p>۵- شتاب و پیش دستی نیروها در اطاعت از دستورهای فرماندهان؛</p>	۶- اصل حاکمیت بر دلها		
F34-F38	<p>۱- توجه به توانایی های علمی و مدیریتی افراد</p> <p>۲- رعایت قوانین و مقررات در عزل و نصب</p> <p>۳- قرار گرفتن افراد در جایگاه مناسب خود</p> <p>۴- توجه به تخصص و تعهد افراد</p> <p>۵- پرهیز از تعویض غیرضروری مناصب و جایگاه شغلی افراد</p>	۷- اصل شایسته سالاری		
F39-F43	<p>۱- رعایت قوانین و مقررات</p> <p>۲- رعایت سلسله مراتب فرماندهی</p> <p>۳- اطاعت از دستورهای فرماندهان</p> <p>۴- انجام به موقع دستورهای فرماندهان</p> <p>۵- انجام درست وظایف سازمانی</p>	۸- اصل فرمان پذیری		

جدول ۴: مولفه «حفظ آراستگی ظاهری» در نظم و انضباط دینی نیروهای مسلح ج.ا.

بخش	مولفه ها (محورها)	اصول	شاخص ها	کدها
M3	حفظ آراستگی ظاهری	۱- اصل حفظ ظاهر	<p>۱- دقت در رفتار ظاهری و رعایت اخلاق اسلامی</p> <p>۲- رعایت آداب ظاهری و نظامی؛</p> <p>۳- آراستگی بدن و لباس در محیط کار</p> <p>۴- رعایت نظافت و محیط و ابزار کار</p> <p>۵- ساماندهی و حاکمیت نظم و انضباط ظاهری</p>	F1-F5
		۲- اصل نظافت و پاکیزگی	<p>۱- شستو شوی منظم بدن و لباس ها و پاکیزگی</p> <p>۲- شست و شوی دست ها پیش از غذا خوردن</p> <p>۳- اصلاح منظم سر و صورت</p> <p>۴- حفظ نظافت دهان و دندان</p> <p>۵- فراهم بودن امکانات بهداشتی</p>	F6-F10
		۳- اصل زینت	<p>۱- کنترل وضعیت ظاهر و نظافت بدن و لباس نیروها</p> <p>۲- در نظر گرفتن امتیاز برای نظافت بدن و لباس</p> <p>۳- استفاده از لباس فرم در محل خدمت،</p>	F11-F15

	۴- وجود آینه برای بررسی وضعیت ظاهری در امکن ۵- فراهم ساختن بسته لوازم آرایش و اصلاح			
--	---	--	--	--

جدول ۵: مولفه « رعایت احترامات ظاهری » نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح ج.ا.ا.

بخش	مولفه ها (محورها)	اصول	شاخص ها	کدها
M4	رعایت احترامات ظاهری	۱- اصل تکریم و احترام	۱- رفتار کریمانه فرماندهان و مسئولان با نیروها ۲- ارزش شمردن رفتار کریمانه با نیروها؛ ۳- رعایت احترامات ظاهری نسبت به فرماندهان ۴- شنیدن سخنان و پیشنهاد های نیروها ۵- مشورت خواهی و نظرخواهی از نیروها	F1-F5
		۲- اصل برادری	۱- مهرورزی بین نیروها در سطح گوناگون ۲- با خبر بودن نیروها از مشکلات های یکدیگر ۳- گرمی داشتن همه نیروها و رعایت حقوق آنان ۴- برخورد محترمانه با یکدیگر ۵- تقویت ارتباط دینی بین نیروها	F6-F10
		۳- اصل صداقت	۱- انجام درست وظایف سازمانی ۲- پرهیز از گزارش های غیر واقعی ۳- راه نیافتن چابلوسی و خودستایی در بین نیروها ۴- ارزش گذاری بر صداقت افراد در ترفیعات واعطای مسئولیت؛ ۵- اجرای درست قوانین و مقررات؛	F11-F15
		۴- اصل منزلت	۱- احترام به مقام فرماندهی کل قوا و اجرای فرامین ۲- اطاعت از مافوق و انجام درست دستورها ۳- رعایت احترامات ظاهری نسبت به مافوق ۴- قرار گرفتن افراد در جایگاه مناسب ۵- توجه به جایگاه افراد در اعطای مسئولیت ها	F16-F20

جدول ۶: مولفه « تشویقات و تنبیهاات انضباطی » نظم و انضباط دینی در نیروهای مسلح ج.ا.ا.

بخش	مولفه ها	اصول	شاخص ها	کدها
M5	تشویقات و تنبیهاات انضباطی	۱- تناسب	۱- تنبیهاات و تشویقات، بیشتر از رفتار شایسته تنبیه و تشویق نباشد ۲- وجود تنوع کافی در تنبیهاات و تشویقات ۳- در نظر گرفتن موقعیت افراد در تنبیه و تشویق ۴- رعایت استحقاق افراد در تنبیه و تشویق ۵- تشخیص درست گونه رفتار انضباطی	F1-F5
		۲- اصل ارزشیابی	۱- وجود راهکارهای قانونی برای نظارت و ارزیابی ۲- تعیین ملاک ها و روش های ارزشیابی ۳- اطلاع رسانی دقیق در باره ارزشیابی و ملاک ها ۴- تنبیه و تشویق نیروها بر اساس نتایج ارزشیابی	F6-F10

F11-F15	۵- پرهیز از برخورد سلیقه ای در ارزیابی ها ۱- رعایت عدالت و تناسب در تنبیهات و تشویقات ۲- اطلاع رسانی و تداوم آموزش انضباطی ۳- شناخت عوامل ایجاد بی انضباط ۴- نظارت و مراقبت دائم از نیروها ۵- اطلاع از وضعیت کار و زندگی نیروها	۳- اصل پیشگیری	
F16-F20	۱- تنوع تنبیهات و تشویقات نسبت به رفتارها ۲- تنظیم جدول تنبیهات و تشویقات ۳- در نظر گرفتن پیشینه و موقعیت افراد ۴- پرهیز از افراط و تفریط در تشویق و تنبیه ۵- در نظر گرفتن کارایی نوع تشویق و تنبیه	۴- اصل زمینه شناسی	
F21-F25	۱- تبیین پیامدهای بی انضباطی برای افراد متخلف؛ ۲- پیش بینی مراحل پیش از تنبیه ۳- تشکیل جلسات خصوصی تذکر، پند و مشاوره ۴- در نظر گرفتن مراتب برای تنبیهات ۵- وجود مراکز مشاوره برای جلوگیری از گسترش بی انضباطی	۵- اصل تذکر و اتمام حجت	

نتیجه گیری و پیشنهادها

الف- نتیجه گیری

با استخراج مبانی نظم و انضباط دینی در اندیشه اسلامی و مقایسه اجمالی آن با نظم و انضباط برخاسته از اندیشه لیبرالیسم و سوسیالیسم، چارچوب نظری تحقیق را انتخاب کردیم. بنابر این مقایسه چنین نتیجه گیری می شود که نظم و انضباط برخاسته از اندیشه لیبرالیسم و سوسیالیسم، نظم و انضباط ابزاری برای بهتر فراهم ساختن خواسته های فردی و جمعی انسان است. این شکل نظم و انضباط، تنها بر خرد انسانی تکیه دارد و از ره آورد وحیانی بی بهره است. نظم و انضباط در جامعه دینی، حرکتی هماهنگ با نظام آفرینش و در راستای تقرب به سوی خدای تعالی و سامان دادن به زندگی دنیوی و تامین سعادت اخروی انسان است. اینگونه نظم و انضباط، در نظام ولایی شکل می گیرد و سامان بخشیدن به زندگی دنیا را به سعادت جاودان پیوند می دهد. از این رو می توان آن را «نظم و انضباط سعادت بخش» نامید.

تمایز اساسی نظم و انضباط جاری در نیروهای مسلح ج.ا.ا با دیگر نیروهای مسلح در دنیا، در حاکمیت اندیشه و ارزش های دینی بر آن است. پیوند دنیا با آخرت و تامین رشد و تعالی انسان و در نتیجه تکیه بر انضباط معنوی، از ویژگیهای مهم این گونه انضباط است. از این رو، نظم و انضباط جاری در نیروهای مسلح ج.ا.ا از زمین باورها و اندیشه و رفتار اسلامی می روید و شکل و ساختار سازمانی به خود می گیرد. با این نگاه، برای تحقق نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح، باید بیش از همه، در تعمیق معرفت و

باورهای دینی و گسترش اخلاق و ارزش های اسلامی در بین نیروهای مسلح ج.ا.ا. تلاش گردد و در این راه، از همه روش های دانشی و رفتاری و اخلاقی با بهترین شکل و قالب بهره گرفت. اگر نظم و انضباط را در چارچوب مبانی و آموزه های دینی تعریف شود، بدون تبیین اصول برخاسته از این مبانی و اجرای دقیق آنها نمی توان به آن دست یافت. برای اجرای این اصول با توجه به شاخص های آن، شایسته است از یک سو در متون آموزشی و آئین نامه ها بازبینی و اصلاحات لازم در مسیر تکمیل آنها انجام گیرد و از سوی دیگر با رویکردی جدید و به روز به نظم و انضباط و با نگرش به اصول آن، در قوانین و مقررات نیز بازنگری لازم انجام شود.

ب- پیشنهادها

پیشنهادهای راهبردی و کاربردی :

- بازنگری، اصلاح، تدوین، آموزش و اجرای آیین نامه انضباطی جدید، با تکیه بر مبانی و اصول دینی نظم و انضباط، یکی از گام هایی است که تحقق نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح را تحقق و هموار می سازد. بنابر این برای تحقق نظم و انضباط شایسته در نیروهای مسلح، پیشنهادات زیر ضرورت دارد :
- تغییر نگرش در سطوح گوناگون نسبت به نظم و انضباط و گستره آن ؛
- در نظر گرفتن اصول نظم و انضباط در سازماندهی و برنامه ریزی های نیروهای مسلح؛
- تغییر نظام ارزشیابی و ارتقای نیروها بر اساس اصول نظم و انضباط،
- بازبینی در آموزش ها و متون آموزشی نیروهای مسلح با رویکرد انضباطی؛
- بازبینی در قوانین و مقررات، برای تسهیل نیروهای مسلح؛
- تلاش برای تبیین جایگاه نظم و انضباط در نیروهای مسلح؛
- بازبینی و اصلاح آیین نامه های آموزشی و انضباطی؛
- توجه به نقش نظارتی و الگو بودن فرماندهان و مسئولان در تحقق نظم و انضباط؛
- بهره گیری از نشست های علمی و استفاده از تجربیات فرماندهان و اندیشه نخبگان نیروهای مسلح در راستای راهکارهای تحقق نظم و انضباط؛
- استفاده از همه ظرفیت های نیروهای مسلح برای تحقق معنای گسترده نظم و انضباط و هماهنگی بین سازمان های مسئول؛
- انجام پژوهش در باره گونه های بی انضباطی و علل آن در نیروهای مسلح و راهکارهای مقابله با آن؛
- تشویقات و تنبیهات نیروهای مسلح با توجه به ابعاد انضباط ظاهری و معنوی.

فهرست منابع:

- قرآن کریم

- ن هج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، قم، هجرت، ۱۴۱۴ق.

- صحیفه سجادیه، ترجمه محسن غرویان و عبدالجواد ابراهیمی، قم، الهادی، ۱۳۷۸.

- بیانات امام خامنه‌ای (مدظله) در دیدار با فرماندهان نظامی و انتظامی، ۱۳۶۹/۱/۲۲.

- بیانات امام خامنه‌ای (مدظله) دانشگاه افسری امام حسین (علیه السلام)، ۱۳۹۰/۳/۱۰.

- بیانات امام خامنه‌ای (مدظله) در دیدار با جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۰/۶/۲۷.

الف- منابع فارسی

- احمدی مقدم، اسماعیل، (۱۴۰۰) «شناسایی روندهای موثر بر سرمایه اجتماعی نیروهای مسلح» نشریه مطالعات

دفاعی استراتژیک، سال نوزدهم، شماره ۸۵، پاییز ۱۴۰۰.

- براتعلی، مهدی، لیبرالیزم، قم، انجمن معارف اسلامی، ۱۳۸۱.

- تهرانی، محمد هادی «نقش فرماندهان در تقویت مبانی انضباطی کارکنان پلیس» فصلنامه دانش انتظامی،

ش ۳۰، پاییز ۱۳۸۵.

- بیات، عبدالرسول، فرهنگ واژه ها، قم، موسسه اندیشه و فرهنگ دینی، ۱۳۸۱.

- ایان مک لین، فرهنگ علوم سیاسی آکسفورد، ترجمه حمید احمدی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۱.

- تقی پور، ولی الله، اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن در تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات مدیریت

اسلامی، ۱۳۸۳.

- جمعی از نویسندگان، انتظارات حضرت امام (ره) از سپاه، قم، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در

سپاه، ۱۳۷۱.

- حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، قم موسسه آل البیت، ۱۴۰۹ق.

- حافظ نیا، محمدرضا، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، سمت، ۱۳۷۷.

- حسینی سیاهکلرودی، سیدقوام الدین، مبانی دینی نظم و انضباط در نیروهای مسلح، قم، پژوهشگاه علوم امام

صادق (علیه السلام)، ۱۳۹۹.

- حسینی دشتی، سید مصطفی، دایره المعارف جامع اسلامی، جلد دوم، ۱۳۹۷.

- خوانساری، جمال الدین، شرح غررالحکم ودررالکلم، تحقیق جلال الدین حسینی ارموی محدث، تهران، ۱۳۶۶.

- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.

- رهبر، محمدتقی و رحیمیان، محمدحسین، اخلاق و تربیت اسلامی، تهران، سمت، ۱۳۸۵.

- رفسنجانی، علی اکبر و برخی از محققان، فرهنگ قرآن، جلد ۱، قم، ۱۳۹۵.

- ژرژبورديو، لیبرالیزم، ترجمه عبدالوهاب احمدی، تهران ۱۳۸۳.

- صانع پور، مریم، نقدی بر مبانی معرفت شناسی اومانستی و درآمدی بر مبنای معرفت شناسی دینی، تهران، موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۷۸.
- طاهری، سلیمان، سعادت، علیرضا، شیخ ویسی، یاسر (۱۳۹۸) «نقش معنویت در انضباط ظاهری و انضباط معنوی کارکنان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، نشریه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هفدهم، شماره ۷۵، بهار ۱۳۹۸
- فیلیپ پی. ونیر، فرهنگ اندیشه های سیاسی، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵.
- عالم، عبدالرحمان، تاریخ فلسفه سیاسی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۷.
- عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۹.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۰.
- مصباح یزدی، محمدتقی، فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، مدرسه، ۱۳۹۱.
- محمدی ری شهری، میزان الحکمه، جلد دوم، انتشارات قم، ۱۳۹۸.
- لین لنکستر، خداوندان اندیشه سیاسی، ترجمه علی رامین، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲، ج ۳

ب - سایتها

- <https://zahn.ir/1399>
- [doc,https://Civillica.com/1401](https://Civillica.com/1401)